

Alexei Navalny Zehirlenmesi ve AB-Rusya İlişkileri

Furkan DEMİR
Sedat Berk ÇİFCİLER
Osman MİCAN

Rusya Federasyonu, SSCB dağıldığından beri LDPR (Liberal Demokrat Parti) ve KP(Komünist Parti) üzerinden şekillenmiş olan sistematik muhalefetinden dolayı eleştirilmektedir. Muhalefete yöneltilen bu eleştirilerin temel sebebi, Putin ve Birleşik Rusya Partisi ile muhalefetin işbirliği içerisinde olduğuna dair iddialardır. Bu çerçevede öne sürülen iddiaların gerçeklik payı da bulunmaktadır. **Rusya Federasyonu'nda gerçek anlamda bu sistematik muhalefeti ilk defa bozan siyasi figür Aleksei Navalny olmuştur.**

Alexei Navalny, 2008 yılında “Yolsuzlukla Mücadele Fonu”nu kurması ve bu süre zarfında iktidar partisi ve Putin’in yolsuzluklarını kapsayan blog yazılarıyla ve iktidara karşı sert bir muhalif çizgide durmasıyla kendini göstermiştir. Muhalefeti ve yazıları dolayısıyla birçok defa hapse giren Navalny, 2012’de Rusya’nın Geleceği Partisi’ni kurmuş ve 2013 yılında da Moskova Belediye başkanlığına aday olmuştur. Bu seçimlerde Birleşik Rusya Partisi adayı Sobyenin’in ardından %27 oyla ikinci olmuştur. **Seçim kaybedilmesine rağmen alınan bu oy oranı, Navalny ve destekçileri tarafından, herhangi bir medya ve reklam desteği alınmadığı için önemli bir başarı olarak değerlendirilmiştir.**¹

Devlet Başkanlığı seçimlerine katılmasına izin verilmeyen Navalny, öte yandan **Kırım’ın ilhaki ardından “Kırım artık Rusya’nın bir parçasıdır. Artık kimse kendisini kandırmasın!” şeklinde Rus milliyetçisi söylemiyle, desteğini aldığı liberal kesimler tarafından dahi eleştiri almıştır.**²

20 Ağustos’ta Moskova’ya uçuşu esnasında rahatsızlanan Navalny, acil iniş sonrası Omsk’ta hastaneye kaldırılmıştır. Yapılan ilk tetkikler sonucunda rahatsızlanmanın sebebi kan şekerindeki metabolik bozukluklar sebebiyle gerçekleşen sert değişiklikler olarak belirlenmiş

¹ *БиографияАлексеяНавального, УзнайВсё, <https://uznayvse.ru/znamenitosti/biografiya-aleksey-navalnyy.html>* (Erişim Tarihi :17 Ekim 2020)

² *НавальныйпризналКрымчастьюРоссии, Лента.Ру,15 Kasım 2014, <https://lenta.ru/news/2014/10/15/crimea/>* (Erişim Tarihi :17 Ekim 2020)

ve kanında da idrarında da zehir bulunmadığı ifade edilmiştir. Daha sonra Almanya'ya tedavi amacıyla götürülen **Navalny'nin kanında Novichok zehri olduğu, Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü (OPCW) tarafından yapılan, Almanya, İsveç ve Fransa tarafından onaylanmış testler sonucunda ortaya konmuştur.** Novichok zehir grubu daha önce İngiltere'de Skripal ve kızının zehirlenmesi hadisesinde de kullanılmıştı. Her ne kadar, çoğunlukla Rus İstihbarat Servisleri tarafından kullanılan bir zehir türü olduğu düşünülse de, 1990'lı yıllardan sonra Alman İstihbarat Servisi "BND" tarafından da bu zehrin kullandığı bilinmektedir.

Bunun üzerine Rusya Federasyonu Dışişleri Sözcüsü Zaharova ve Rusya Federasyonu Başkanı Basın Sözcüsü Peskov tarafından yapılan açıklamalarda, yapılan testlerin resmî sonuçlarının Rusya'ya gönderilmediği ve Navalny konusunda ancak müşterek hareket edilerek sonuca ulaşabileceği ifade edilmiştir.³

OPCW tarafından yapılan açıklama sonrasında Avrupa Birliği tarafından yaptırım kararı açıklanmıştır.

AB'nin Rusya'ya Yaptırım Diplomasisi

Yaptırımlar, 2. Dünya Savaşı sonrasında Kore, Vietnam, Afganistan ve Irak Savaşları gibi birçok kanlı örnek ardından askeri gücün diplomatik araç olarak kullanılmasının karşısında alternatif olarak öne çıkmaya başlamıştır. **Tehdit ile bir devletin istenmeyen tehlikeli eylemleri karşısında yapılan önleme girişimi olan yaptırımlar, özellikle Ukrayna krizi sonrası AB'nin Rusya'ya karşı uyguladığı bir politika haline gelmiştir.**⁴

1994'ten Rusya'nın 2008 yılındaki Gürcistan müdahalesine kadar AB-Rusya ilişkileri çok farklı alanlarda kademeli olarak gelişmiştir. Gürcistan müdahalesinden Kırım'ın ilhakına kadar olan dönemde her ne kadar sıkıntılar yaşanmış olsa da, ikili ilişkiler devam etmiş hatta ekonomi, enerji, iklim değişikliği, eğitim, kültür, terörle mücadele, nükleer silahların azaltılması ve Orta Doğu'daki terör başlıkları konularında dahi işbirliği yapılarak "**stratejik partner**" olma

³ *США поддержало решение ЕС ввести санкции из-за инцидента с Навальным*, РИА Новости, 17 Ekim 2020, <https://ria.ru/20201017/navalnyy-1580228741.html> (Erişim Tarihi :17 Ekim 2020)

⁴ Mustafa Şeyhmus Küpeli, *Dış Politika Aracı Olarak Yaptırımlar: İran'a Uygulanan Yaptırımların Etkileri*, Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 1, 2016, s. 100-102

yolunda hızla ilerlenmiştir. Bununla birlikte AB, 2012’de Rusya’nın DTÖ’ye katılımını desteklemiş ancak sonrasında Mart 2014’te, **Rusya’nın Kırım’ı ilhakı ve Ukrayna’nın doğusundaki savaşıllara destek vermesi gerekçesiyle, Rusya ile ikili ilişkilerini gözden geçirme kararı almıştır.** Sonuç olarak, iki ülke arasında vize ile alakalı diyaloglar kesilmiş, düzenli olarak yapılan zirveler ve yeni anlaşmalar durdurulmuş, 33 Rus yetkilinin varlıklarını dondurma kararı alınmış ve seyahat yasağı getirilmiştir. Ayrıca, Kırım ve Sivastopol üretimli mallara yasak getirilmiş ve temmuzda da ekonomik yaptırım paketi imzalanmıştır.

AB’nin 2014’ten sonraki temel politikası; yaptırımları, bazıları hariç, senelik olarak yenilemek olmuştur. Bunun yanında Kırım’ın ilhakı ile alakasının bulunduğu düşünölen, Rus milletvekilleri dahil, gerçek ve tüzel kişilere seyahat yasağı getirilmesi ve varlıklarının dondurulması yönünde kararlar alınmıştır.⁵ Bütün bu yaptırımlar devam ederken, Avrupa Birliğı Aleksey Navalny’nin Rusya tarafından kasten zehirlendiğı iddiasıyla, Vladimir Putin’in yakın çevresindeki kişilere –federal istihbarat servisi FSB’nin başındaki isim Alexander Bortnikov dâhil- yeni bir yaptırım kararı almıştır.

Yaptırımlara Rağmen Devam Eden Ortaklık

Her ne kadar yaptırımlar diplomaside çok önemli birer enstrüman olsalar da birçok alanda karşılıklı bağımlılık durumunun göz ardı edilmesi mümkün değildir. Nitekim Almanya Dışişleri Bakanı Heiko Maas; Avrupa Birliğı’nin, Rusya’ya ne kadar ciddi yaptırımlar uygulanırsa uygulansın, Rusya ile ilişkileri kesme şansı bulunmadığının altını çizmiştir. Bu açıklamanın altında yatan sebepler enerji, diplomasi ve çeşitli alanlarda AB’nin Rusya’ya duyduğı bağımlılıktır.

Siyasi olarak Rusya ve AB ilişkileri daha çok uyuşmazlıklar üzerine kuruludur. Uluslararası arenadaki problemlerin önemli bir kısmında Rusya ve AB karşıt taraflarda yer almaktadır. Bu problemlere, Rusya’nın 2008 yılındaki Gürcistan’a müdahalesi, 2011’den bu yana Suriye’deki iç savaşta Esad’ı desteklemesi ve 2014 Kırım’ın ilhakı örnek olarak gösterilebilir. Ancak bazı çatışma bölgelerindeki Rusya’nın etkin rolü AB’yi Rusya ile siyasi ilişki kurmaya itmektedir. AB, özellikle Ortadoğı’da Rusya’nın etkin rolü sebebiyle, bu coğrafyadaki sorunların çözüme

⁵MarioDamen, *EuropeanUnion-RussiaRelations*, EuropeanParliament, Kasım 2019, <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/177/russia> (Erişim Tarihi: 19 Ekim 2020)

ulaştırılmasında doğrudan veya dolaylı olarak Rusya'ya diplomatik olarak bağımlıdır. **Dolayısıyla AB ile Rusya arasındaki ilişkiler daha çok siyasi değil ekonomiktir.**

Öyle ki; enerji ihtiyacının yaklaşık %60'lık kısmını ithal eden AB'nin⁶, ithalatındaki Rusya oranı %35 bandındadır.⁷ Buna karşılık, AB'nin Rusya'nın enerji ihracatındaki payı ise %50'nin üzerindedir. **Petrol, doğalgaz ve kömür ithalatında, Rusya'dan farklı alternatifler arayan AB'nin kömürde Rusya'dan sonra Kolombiya, ABD ve Avustralya gibi daha dengeli bir dağılıma sahip olan tedarikçi zinciri varken; Petrol ve doğalgaz ithalatında Rusya'nın ardından arada önemli bir fark bulunmasına rağmen Norveç önemli bir yer tutmaktadır.**⁸ Bu ülkelerden yapılan ithalatın daha masraflı olması AB'yi Rusya'yi seçmek zorunda bırakmaktadır. Öyle ki, AB'nin kendi bünyesinde hem Nord Stream-I'e hem de hâlihazırda %95'lik kısmı bitmesine rağmen uzun süredir tamamlanamayan Nord Stream-II'ye karşı, Rusya'ya olan bağımlılığın daha da artacağı yönünde ciddi bir muhalefet olmuştur ancak yine de AB bu projeler üzerinde Rusya ile anlaşmıştır.

AB'nin bu durumda yöneldiği diğer alternatifler ise, nükleer enerji ve yenilenebilir enerji kaynaklarıdır. Her ne kadar bu iki enerji kaynağı AB için önemli olsa da, yakın gelecekte Rusya'ya olan bağımlılığı ciddi oranda düşürebilecek bir alternatif olarak görülmemektedir. Hatta Almanya, 2011'de Japonya'da meydana gelen tsunami felaketi ardından karşı karşıya kalınan nükleer tehdit sonrası, nükleer santrallerin faaliyetlerine 2021 yılında tamamen son verecek şekilde kademeli olarak kapatma kararı almıştır.⁹ Öte yandan yenilenebilir enerji kaynaklarının toplam enerji tüketimindeki payı Baltık ülkelerinde %30'un üzerindeyken; AB genelinde henüz %20'ye ulaşabilmiş değildir.¹⁰

⁶ *Production of primary energy by fuel type, EU-27, 2008-2018*, EuroStat, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Energy_production_and_imports&oldid=468208 (Erişim Tarihi: 20 Ekim 2020)

⁷ *Energieerzeugung und Energieeinführen*, EuroStat, Kasım 2020, s.1-3 <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/pdfscache/18540.pdf> (Erişim Tarihi: 20 Ekim 2020)

⁸ *Russia's Main Export Partners*, ExportGenious, https://www.exportgenius.in/export-import-trade-data/russia-export.php?gclid=Cj0KCQjw59n8BRD2ARIsAAmgPmLeII IVfDpC0Za4unYt2CdkFUy_eR7am20XnHCxknPNJCMpALhak8aAtOgEALw_wcB (Erişim Tarihi: 19 Ekim 2020)

⁹ *Germany Shuts Down Atomic Plant As Nuclear Phase-Out Enters Final Stretch*, DW, 31 Aralık 2019, <https://www.dw.com/en/germany-shuts-down-atomic-plant-as-nuclear-phase-out-enters-final-stretch/a-51845616#:~:text=Germany%20has%20vowed%20to%20start,by%20the%20end%20of%202022> (Erişim Tarihi: 19 Ekim 2020)

¹⁰ *Renewable Energy Statistics*, EuroStat, Haziran 2020, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Renewable_energy_statistics#:~:text=The%20EU%20seeks%20to%20have,each%20of%20the%20Member%20States (Erişim Tarihi: 19 Ekim 2020)

Nord Stream anlaşmalarına farklı bir açıdan yaklaşmak gerekirse, Almanya'nın diğer AB üye ülkeleri üzerindeki gücünü pekiştirme isteğinden bahsetmek mümkündür. Hâlihazırda AB'nin lokomotifi konumunda bulunan Almanya, Nord Stream projeleriyle, diğer ülkeleri kendine enerji alanında da bağımlı kılarak eline önemli bir koz daha geçirmek istemektedir. Bunun sebebi anlaşmaya göre Rus gazının, Baltık denizi üzerinden doğrudan Almanya'ya taşınması ve Avrupa'ya dağıtımının buradan gerçekleştirilmesidir. **Bu çerçevede, “enerjiyi bir siyasi baskı aracı olarak kullanma” eleştirisi, Rusya'nın yanında artık Almanya'ya da yönelilmeye başlanmıştır.**

Ayrıca bu projelerin AB'nin enerji güvenliği açısından önemli olduğunun da altının çizilmesi gerekmektedir. Nitekim 2006, 2007, 2009 yıllarında Rusya'nın Belarus ve Ukrayna ile yaşadığı enerji krizleri, AB'yi de oldukça ciddi problemlerle karşı karşıya getirmiştir. Bu nedenle Rusya'dan AB'ye direkt enerji iletimi oldukça önemlidir.

Bununla birlikte Rus enerji devi Rosatom'un, hem Macaristan hem de Finlandiya ile nükleer reaktör anlaşmalarının olması,¹¹Rusya'nın AB üyeleri üzerinde fosil yakıtlar dışında alternatif enerji kaynakları ile de baskı kurabildiği anlamına gelmektedir.

KAYNAKÇA

1. *БиографияАлексеяНавального, УзнайВсё*, <https://uznayvse.ru/znamenitosti/biografiya-aleksey-navalnyy.html>
2. *США поддержалирешение ЕС ввестисанкцииииз-заинцидента с Навальным*, РИА Новости, 17 Ekim 2020, <https://ria.ru/20201017/navalnyy-1580228741.html>
3. *НавальныйпризналКрымчастьюРоссии*, Лента.Ру,15 Kasım 2014, <https://lenta.ru/news/2014/10/15/crimea/>
4. *András RÁCZ and Kristi Raik, EU-Russia Relations in the New Putin Era*, International Centre for Defence and Security, Haziran 2018. <https://uploads.icds.ee/ICDS Report EU Russia Relations Andras Racz Kristi Raik June 2018.pdf>
5. *MarioDamen, EuropeanUnion-RussiaRelations*, EuropeanParliament, Kasım 2019, <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/177/russia>

¹¹ András RÁCZ and Kristi Raik, *EU-Russia Relations in the New Putin Era*, International Centre for Defence and Security, Haziran 2018, s. 10, <https://uploads.icds.ee/ICDS Report EU Russia Relations Andras Racz Kristi Raik June 2018.pdf> (Erişim Tarihi: 19 Ekim 2020)

6. *Energieerzeugung und Energieeinführen*, EuroStat, Kasım 2020.
<https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/pdfscache/18540.pdf>
7. *Germany Shuts Down Atomic Plant As Nuclear Phase-Out Enters Final Stretch*, DW, 31 Aralık 2019,
<https://www.dw.com/en/germany-shuts-down-atomic-plant-as-nuclear-phase-out-enters-final-stretch/a-51845616#:~:text=Germany%20has%20vowed%20to%20start,by%20the%20end%20of%202022>
8. Mustafa Şeyhmus Küpeli, *Dış Politika Aracı Olarak Yaptırımlar: İran'a Uygulanan Yaptırımların Etkileri*, Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 1, 2016,
9. *Production of primary energy by fuel type, EU-27, 2008-2018*, EuroStat,
https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Energy_production_and_imports&oldid=468208
10. *Renewable Energy Statistics*, EuroStat, Haziran 2020,
https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Renewable_energy_statistics#:~:text=The%20EU%20seeks%20to%20have,each%20of%20the%20Member%20States
11. *Russia's Main Export Partners*, ExportGenious, <https://www.exportgenius.in/export-import-trade-data/russia-export.php?gclid=Cj0KCQjw59n8BRD2ARIsAAmgPmLell IVfDpC0Za4unYt2CdkFUy eR7am20XnHCxknPNJCMpALhak8aAtQgEALw wcb>